

BARRY BUZAN

ULUSLARARASI
İLİŞKİLERDE

İNGİLİZ
OKULU

ÇEVİRMEN
HALUK
ÖZDEMİR

ULUSLARARASI
İLİŞKİLER
KÜTÜPHANESİ

Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu

An Introduction to the English School of
International Relations

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE İNGİLİZ OKULU

Toplumsal Yaklaşım

AN INTRODUCTION TO THE ENGLISH SCHOOL OF INTERNATIONAL RELATIONS

The Societal Approach

BARRY BUZAN

ÇEVİREN

HALUK ÖZDEMİR

ISBN: 978-605-64199-9-7

1. Basımdan Çeviri, Eylül 2015

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE İNGİLİZ OKULU

AN INTRODUCTION TO THE ENGLISH SCHOOL OF INTERNATIONAL RELATIONS

BARRY BUZAN

ÇEVİREN: HALUK ÖZDEMİR

© Copyright 2015, *ULUSLARARASI İLİŞKİLER KÜTÜPHANESİ DERNEĞİ* adına RÖLE AKADEMİK YAYINCILIK. SERTİFİKA NO.: 28503 Bu baskının bütün hakları Rôle Akademik Yayıncılığa aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Copyright © Barry Buzan 2014

The right of Barry Buzan to be identified as Author of this Work has been asserted in accordance with the UK Copyright, Designs and Patents Act 1988.

First published in 2014 by Polity Press.

Genel Proje Koordinatörü: Esra Diri

1. Basımdan Çeviri: İstanbul- Eylül 2015

Sayfa Tasarımı: Hamide Yalçın -yalcinhamide@gmail.com-

Kapak Tasarımı: Tarık Kaan Yağan -tarikkaananyagan@gmail.com-

Baskı: Birlik Fotokopi Baskı Ozalit ve Büro Malz. San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika: 20179

Birlik Sok. No.: 2 Nevin Arıcan Plaza1 Levent - İSTANBUL

Tel: (0212) 269 30 00 Faks: (0212) 269 39 80

Rôle Akademik Yayıncılık

Aydınlı cad. Güzelce mah. No:358

(Jandarma Kampı Yanı),

Büyükcçekmece, İstanbul, 34530.

ULUSLARARASI
İLİŞKİLER
KÜTÜPHANESİ

İÇİNDEKİLER

Önsöz	vii
Kısım I Arka Plan ve Bağlam	1
Giriş	3
1 İngiliz Okulunun Evrimi	5
2 Kilit Kavramlar	12
3 Teoriler ve Yöntemler	21
I. Kısımın Sonuçları	39
Kısım II Tarihsel / Yapısal Yönelik	41
Giriş	43
4 Dünya Tarihinde Uluslararası Toplum	47
5 Avrupa Uluslararası Toplumunun Yayılması	60
II. Kısımın Sonuçları: Uluslararası Toplumu Bir Yapı Olarak Teorileştirmek	78
Kısım III Normatif Yönelimler: Çoğulculuk ve Dayanışmacılık	81
Giriş	83
6 Klasik Çoğulculuk ve Ardılları	89
7 Tarihsel Perspektiften Çoğulculuk	97

8	Klasik Dayanışmacılık ve Ardılları	113
9	Tarihsel Perspektiften Dayanışmacılık	134
III.	Kısımın Sonuçları	164
10	Devam Eden Tartışmalar ve Yeni Gündemler	168
	<i>Notlar</i>	188
	<i>Kaynaklar</i>	194
	<i>Dizin</i>	223

ÖNSÖZ

Bu kitaba dair ilk fikir, onu 2010 Ocak ayında önüme koyan Polity Yayınevi'nden Louise Knight'a aitti. Önce bir ders materyali olarak düşünülüyordu ama daha sonra bunun çok daha fazlasına dönüştü. Kitap, yalnızca İngiliz Okulunun ne olduğunu, nereden kaynaklandığını ve onun kapsamlı Uluslararası İlişkiler literatüründe nereye konumlandığını değil, kilit kavram ve fikirlerini ve bunları farklı kılan şeylerin neler olduğunu da açıklamaktadır. Kitap, İngiliz Okulunun duruşunu bir teori olarak incelemekte ve literatürdeki temel yazarlarına ve ana çalışma kollarına dair bir rehber sunmaktadır. Belirsiz kalmış kavram ve argümanlara daha fazla dikkat edilmesi yönünde bir çağrıda bulunmakla birlikte, literatürde halihazırda bulunmayan yeni kavram ya da argümanlar sunmamakta, karmaşık sorun ve tartışmaları netleştirmek amacıyla zaman zaman oldukça ayrıntıya inmektedir. Ana eğilimleri belirtmekte, daha fazla çalışma gerektiren yerleri tespit etmekte ve süregelmekte olan araştırma programını gözler önüne sermektedir. Mevcut literatürü, önceki İngiliz Okulu kitabımda (2004) yaptığım gibi, genişletmekten ziyade daha anlaşılır hale getirmek kitabın amacıdır.

Kitap, üç kesime hitap ediyor. İngiliz Okulunun uluslararası topluma yaklaşımına dair, ister lisans isterse lisansüstü düzeyde olsun işin başındaki öğrencilerin ihtiyaçlarına karşılık verecek kapsamlı bir rehber sunuyor. İngiliz Okulu hakkında kısmi bilgi sahibi olanlar açısından kitap, hem resmi tamamlayacak hem de bildiklerini bir bağlama oturtacaktır. İngiliz Okulunu zaten iyi bilenler açısından ise, bu odaklı ve kapsamlı değerlendirmenin, bu kitabı yazma sürecinde bana olduğu gibi onlara da yeni fikirler ve yeni sorular sunacağını ümit ediyorum. Umarım tüm okuyucular, iyi araştırma fırsatlarının nerelerde yattığına dair bir fikir edinir ve İngiliz Okulu söyleşilerine katılmaya davet edildiklerini hisseder.

Amacın bir kısmı okuyucuya literatürü sunmak olduğu için, her şeyi dâhil etmek yerine genel resmi sunmak hedeflenmekle birlikte, kaynakça ve atıflar epeyce kapsamlı oldu. Dolayısıyla kitap, İngiliz Okulu internet sayfasında (www.leeds.ac.uk/polis/englishschool) daha eksiksiz ve yıllık olarak güncellenen kaynakçayla bağlantılı ve kitabın geneline örülmüş bibliyografik bir deneyime sahip oldu. Okumadaki akıcılığı engellemek amacıyla, üçten fazla kaynak içeren tüm atıflar son notlara koyuldu. Kitap, savaştan çevreye ve milliyetçilikten piyasalara kadar, çoğu tek başına zaten kapsamlı bir literatüre sahip çok geniş bir yelpazeye yayılan konuları ele almaktadır. Benim stratejim, neredeyse tamamen İngiliz Okulunun bu konular hakkındaki ürünlerine odaklanarak İngiliz Okulu fikirlerine duyarlı oldukları yerler dışında kapsamlı literatüre atıf yapmamak oldu.

Ağırlıklı olarak İngiliz Okulu, Uluslararası İlişkiler teorilerini bir bütün olarak ele alan hem lisans hem de lisansüstü ve geniş kapsamlı derslerin bir parçası olarak öğretilmektedir. Bu kitap, hem bu dersler açısından, hem de realizm ve diğer Uluslararası İlişkiler teorileri hakkındaki benzer kitaplar gibi, fikirlerini daha da geliştirmek isteyen bireyler açısından kullanışlı olacaktır.

Bu hikâyenin bir parçası olmam ve kitabın da kısmen literatüre dair bir rehber olma amacı taşınması nedeniyle, kendime ve çalışmalarına üçüncü şahıs olarak atıfta bulunarak, kendi katkılarımı da diğer yazarlara yaptığım gibi konumlandırmaya çalıştım. Amacım, İngiliz Okuluna dair dengeli bir tanım ve değerlendirme sunmaktır. Kitabı, yalnızca kendi argümanlarımın bir uzantısı haline getirmekten kaçındım, ki benim argümanlarım, İngiliz Okulu söyleşilerinin bir parçası olmakla birlikte ana akımı temsil etmez.

İngiliz Okulu yelpazesinden çeşitli insanların, bu projeyi şekillendirme ve hayata geçirme konusunda bana çok değerli yardımları oldu. Alex Belamy ve Molly Cochran, orijinal öneri üzerinde yorumlar yaptı. Will Bain, Tim Dunne, Andrew Hurrell, Andrew Linklater, Richard Little, Cornelia Navari ve John Williams, hem öneri ve hem de kitabın tamamlanmış ilk taslağı üzerinde görüş bildirdi. Robert Falkner, Rita Floyd ve Nick Wheeler ilk taslak üzerinde ve Cornelia Navari, Brunello Vigezzi, Peter Wilson ve Yongjin Zhang, sondan bir önceki versiyon üzerinde yorum yaptılar. Lene Hansen, George Lawson ve Iver Neumann, belirli noktalarda bana yardımcı oldu. Bu grubun düşünce dolu, yapıcı ve çoğunlukla da ayrıntılı katkıları, meslektaş dayanışmasının en üst düzeyini temsil etmektedir. Hem kitabın son tasarımı üzerinde hem de kitap boyunca değinilmiş çok sayıda konu üzerinde, kişisel olarak yapılan az sayıda atıftan daha fazlasına izin veren önemli bir etki yarattılar. Hepsine, adil bir dengeyi bulmamda yardımcı oldukları ve İngiliz Okulunun “büyük söyleşi”sinin işbirlikçi ruhunu hayata geçirdikleri için derin teşekkürlerimi sunarım.

Polity Yayınevi'nin anonim hakemlerine de hem öneri hem de metin üzerindeki faydalı yorumlarından dolayı teşekkür etmek isterim.

V. Kısımın metni, ağırlıklı olarak Navari ve Green (2014) içerisindeki Barry Buzan ve Richard Little'in "The Historical Expansion of International Society" makalesine dayanmaktadır.

I. Kısım, İngiliz Okulu tarihine, temel fikirlere, yönetime ve kapsamlı Uluslararası İlişkiler literatürü içerisindeki konuma dair genel bir değerlendirme sunmaktadır. II. Kısım, İngiliz Okulu çalışmalarının tarihsel, bölgesel ve sosyal yapısal unsurlarına ayrıntılı olarak göz atmaktadır. III. Kısım, düzen ve adalete yönelik çoğulcu ve dayanışmacı eğilimler hakkında derinlemesine bilgi verip analiz yaparak İngiliz Okulunun normatif yönünü ve bunların son beş yüz yılda temel kurumların dönüşümünde nasıl etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuç bölümü, devam etmekte olan tartışmalara ve İngiliz Okulu araştırma programının nasıl geliştiğine bakmaktadır.

Barry Buzan
Londra, Eylül 2013

KISIM I ARKA PLAN VE BAĞLAM

GİRİŞ

Bu kısımdaki üç kısa bölüm, İngiliz Okulu çalışmalarının ana hatlarına dair II. ve III. Kısımlardaki daha ayrıntılı bir bakışın bağlamını oluşturmaktadır. 1. Bölüm, İngiliz Okulunun kısa bir tarihini vermekte, 2. Bölüm kilit kavramları ve literatürdeki ayırım ve anlayışları ortaya koymaktadır. 3. Bölüm, yöntemi ve teorik duruşu ele alarak, Okulun, uluslararası ilişkiler düşüncesi konusunda diğer ana akım yaklaşımlar bağlamında nasıl bir duruş sergilediğini incelemektedir.

1 İNGİLİZ OKULUNUN EVRİMİ

Uluslararası Politika Teorisi Hakkında Britanya Komitesi'nin ("*the British Committee on the Theory of International Politics*") (daha sonra British Committee'ye dönüştü) ilk toplantısını yaptığı 1959 yılı, İngiliz Okulunun başlangıcı için makul bir tarihtir. Ancak, 1648'le egemen devletin ilişkilendirilmesi gibi, bu türden her tarih, uzun vadede oldukça tartışmalı bir başlangıç noktası olacaktır. Örgütsel açıdan, British Committee'nin kökenleri de 1950'lerin ortalarına kadar götürülebilir (Viguzzi 2005: 109–16; Epp 2010). Kavramsal açıdan, İngiliz Okulunun temel kavramı olan "uluslararası toplum" fikri sadece bu okula özgü değildir. Alman tarihçi Heeren'in devletler sistemi hakkındaki tartışmaları, başlangıçtaki İngiliz Okulu düşüncesi üzerinde etkili olmuştur (Keene 2002; Little 2008b) ve bu terim, en azından on dokuzuncu yüzyıldan bu yana uluslararası hukukun özünde yer almaktadır (Schwarzenberger 1951).

"İngiliz Okulu" adı, Roy Jones (1981) bu okulun son bulma çağrısını yaparken kullanana kadar koyulmamıştı. Hoş bir çelişki sonucunda bu terim, Okulun hem içerisinde hem dışında yer alanlar tarafından kabul edilen bir adlandırma haline geldi (Suganami 2003: 253-7). "Realizm" ve hatta "uluslararası ilişkiler" in kendisi gibi bu türden çoğu etiket gibi "İngiliz Okulu" da temsil ettiği şeyle tam olarak örtüşmez. Onu kuran kişilerin bazıları İngiliz değildi –Hedley Bull Avustralyalı, Charles Manning Güney Afrikalı- ve odak noktası her zaman küresel düzeydeki uluslararası ilişkiler tarih ve teorisi oldu. Britanya dış politikasına yönelik özel bir ilgisi hiç olmadı. Üstelik, fikirlerinde özellikle İngiliz olan bir şey yoktur ve tarih, hukuk, sosyoloji ve siyasal teorinin bir Avrupa karışımı olarak anlaşılması daha doğru olacaktır. İngiliz Okulunun en yakından ilişkili olduğu temel klasik teorisyen Grotius, yani bir Hollandalı'dır. Mahcubiyet verici bir biçimde ilk fonları Amerikan derneklerinden (önce Rockefeller ve daha son-

ra Ford) gelmiştir. Fakat “İngiliz Okulu” artık alternatiflerini (“Britanya Okulu”, “klasik yaklaşım” “uluslararası toplum okulu”) bir kenara itecek şekilde yerleşik bir marka haline gelmiştir.

Neden “Okul”? Dunne (1998: 1–22), kendini tanımlama ve dışarıdan tanınma konusunda çeşitli ölçütleri ve terimin buradaki kullanımını gerekçelendiren ortak düşünce temellerini ortaya koyar. Daha soyut anlamda Suganami (2010), kulüp ile network arasında ve akademisyenlerin farklı nesilleri ile farklı gruplaşmaları arasında bir ayırım yaparak, İngiliz Okulunun ontolojisine yaklaşımla ilgili yararlı bir düşünce biçimi önerir. Bu “Okul” nasıl ortaya çıktı?

Başlangıçta, yalnızca devletler toplumu/uluslararası toplum fikri vardı. Bu, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Uluslararası İlişkiler alanında ABD’de başat hale gelen daha mekanik uluslararası sistem düşüncesinden daha tarihsel, yasal, felsefi ve belirli bir dereceye kadar da sosyolojik bir uluslararası ilişkiler düşüncesi biçimiydi. Wight’ın (1991) ayrıntılı bir şekilde ortaya koyduğu gibi uluslararası toplum fikri, uluslararası ilişkilere dair liberal veya devrimci ve realist aşırı uçlar arasında bir orta yol ya da daha sonra adlandırıldığı gibi bir *viamedia* önerdi. İngiliz Okulunun Uluslararası İlişkiler algısı, Epp (2010) tarafından da ifade edildiği gibi başlangıçtan itibaren “hep biraz farklı bir konu olarak görülmüştür.” Robert Jackson (1992: 271), Uluslararası İlişkilerin konusu hakkındaki bu algıyı güzel bir biçimde şöyle özetlemektedir:

Uluslararası ilişkileri, yalnızca güç veya ihtiyat ya da refah ya da kapasite veya hâkimiyet olarak değil de aynı zamanda tanınma, bağlantı, üyelik, eşitlik, hakkaniyet, meşru çıkarlar, haklar, karşılıklılık gelenek ve sözleşmeler, anlaşmalar ve uyuşmazlıklar, uzlaşmazlıklar saldırılar, zararlar tazminatlar ve diğerleri, yani insan ilişkilerinin normatif sözcük dağarcığından oluşan bir dünya olarak algılayan çeşitli teorik araştırmalar.

Bu tür bir düşünce biçimi, *British Committee*’nin ilk toplantısından çok önceleri, yalnızca Schwarzenberger’in ya da her ikisi de 1950’lerde *London School of Economics*’te (LSE) ders veren Martin Wight ve Charles Manning’in değil başkalarının kafasında da gelişmekteydi (Manning 1930’dan itibaren). De Almeida (2003: 277-9), *British Committee*’nin realizmle liberalizm arasında bir orta yol (*viamedia*) inşa etmekle kalmadığını iddia edecek kadar ileri gider. Uluslararası İlişkiler düşüncesinde, kökenleri yirminci yüzyılın büyük dünya savaşları sırasında kaybedilmiş olan Grotius, Locke, Hume, Burke ve de Tocqueville’e kadar giden ve tam anlamıyla belirginleşmiş üçüncü bir tutum olarak *-rasyonalizm-* Wight liderliğinde toparlanıyordu.

Uluslararası toplum fikrinden yola çıkarak en İngiliz olan şey ortaya çıktı, bir kulüp. *British Committee*, Tarih, Felsefe, Uluslararası İlişkiler ve

İlahiyat alanından akademisyenlerle Dış İşleri ve Hazine'den gelen uygulayıcıların karışımından oluşan ve kendiliğinden bir araya gelmiş bir akademisyenler ve uygulayıcılar grubuydu.¹ *British Committee*, güncel olaylar ve politika sorunlarından kaçınarak uluslararası toplum kavramı etrafında genel bir uluslararası ilişkiler anlayışı geliştirmeye odaklandı. Yayınlar üreten bir proje grubu olmaktan daha çok, bireysel üyelerinin düşüncelerini netleştirip ileri süren bir tartışma grubu olarak belki de daha başarılıydı. *British Committee*'deki tartışmaları, bunlara katılan kişilerin seçkin bireysel çalışmalarından ayırmak mümkün değildir.² Bununla birlikte grup, dönüm noktası niteliğinde kendi çapında editörlü iki kitap ortaya koydu: Butterfield ve White tarafından editörlüğü yapılan *Diplomatic Investigations* (1966) ile Bull ve Watson'un editörlüğündeki *The Expansion of International Society* (1984). *British Committee*, ayrı ama bağlantılı projelere de ilham kaynağı oldu. Porter (1972) güçlü bir İngiliz Okulu içeriğine sahip olup LSE merkezli paralel bir proje grubu, *British Committee*'nin uluslararası toplum fikri konusundaki çalışmaları çerçevesinde pek çok temayı ele alan ve genişleten üç tane editörlü kitap yayınladı.³

Belirli ve net katılımcılarıyla bir kulüp olan *British Committee*, daha genel anlamda Okula üyelikle ilgili olarak faydasız tartışmalara neden oldu: İngiliz Okulu ağına genel anlamda üye olarak kimin dâhil olup kimin olmadığı gibi (Dunne 1998; Linklater ve Suganami 2006: 12–42; Suganami 2010). *British Committee*'deki katılımcılar kayıt altında olup (Vigezzi 2005), Herbert Butterfield,⁴ Hedley Bull,⁵ Adam Watson⁶ ve Martin Wight'in⁷ kilit aktörler olduğu konusunda şüphe yoktur. Bu kulübün dışında bırakılan önemli isimler, her ikisinin de İngiliz Okulunun temel kişilikleri olduğu yönünde destekçileri bulunan Charles Manning⁸ ve E. H. Carr'dır. Manning, Uluslararası İlişkileri Britanya'da yalnızca ayrı bir çalışma alanı olarak tesis etmekle kalmamış, "uluslararası toplum"la ilgili olarak, hayali devletlerinkendilerini uluslararası toplumun üyeleri olarak hayal ettikleri bir "çifte soyutlama" olarak sosyolojik ve inşacı bir düşünce biçimini yerleştirmiştir. Manning'in uluslararası toplumun bir "hadi oynayalım devletler" oyunu olduğu yönündeki fikri (1962: 165), kullandığı abartılı benzetmeler gibi günümüz post-yapısalcıları arasında ses getirebilir. Manning'e göre, hem devletler ve hem de uluslararası toplum sosyal inşalardır ve realist algıların aksine her yöne çekilebilirler.

Carr'ın Uluslararası İlişkiler üzerine en çok yankı uyandıran çalışması (Carr, 1946), uluslararası toplum fikrine pek sıcak bakmaz. Bu çalışmada, liberalizmin çıkarların uyumu kavramına karşı çıkar ve uluslararası toplumu büyük oranda "kendi bencil çıkarlarını genel fayda örtüsü altında gizleme sanatının ustaları" olarak tanımladığı başat güçlerin bir eseri olarak görür (ibid.: 79, 95–7, 167). Ancak, başat güçlerden bazı bakımlardan bağımsız olmak yerine, (ibid.: 79, 95–7, 167) koşulları büyük ölçüde onlar tarafından belirlenen ve yönlendirilen uluslararası toplum diye bir şeyin

varlığını kabul eder (ibid.: 143). Hem ütopyanizm (doğal olandan tehlikeli bir biçimde kopuk) ve hem de realizme (siyasal açıdan kısır ve ölümcül) yönelik diyalektik eleştirileri ile uluslararası ilişkilerde güç ve ahlakın bir karışımının gerekliliği konusundaki düşüncesi, İngiliz Okulunun uluslararası toplum fikrinin önerdiği orta yol (*viamedia*) için tam da bir alan bırakıyor gibi görünmektedir (Dunne 1998: 23–46). Fakat realizm ve idealizm arasındaki karşıt gerilimler, aynı zamanda uluslararası toplum hakkındaki düşünce alanını da daraltma eğiliminde olmuştur. Soğuk Savaş siyasetinin aşırı uçlarının uluslararası toplumu dışladığı yönündeki düşünce, İngiliz Okulunun kurucu yazarları arasında oldukça yaygındır (örneğin Wight 1991: 259–68).

British Committee dışında kalan iki diğer yazar John Burton (1972) ve Evan Luard (1976, 1990; Roberts 1992), bu dönemde benzer temalar üzerinde çalışmıştır. Luard uluslararası toplum hakkında yazmış ve Burton da, daha sonradan ulus-ötesicilik ve devlet sisteminin aşılması hakkında tartışmalara dönüşecek dünya toplumunun öncüsü olmuştur. Bu yazarlar Britanya’da çalışmış, ama terimler konusundaki bazı ortaklıklara rağmen İngiliz Okulunun kavramları ve tartışmalarıyla bağlantı kurmamış ve genel olarak Okulun bir parçası olarak görülmemişlerdir. Hatta Burton ve İngiliz Okulu, birbirlerini hasım olarak görmüştür (Brown 2001: 429–32).

Suganami’ninaçtığı yolda, İngiliz Okulunun 1970’lere kadar ve 1980’lerde kesin olarak belirli bir kulüpten daha çok akademisyenlerin oluşturduğu bir ağa dönüştüğü ve belirli bir zaman ve mekândaki bir gruplaşmadan ziyade nesilden nesile aktarılan bir mirasa dönüştüğü görülebilir. 1980’lerde kulüp niteliği yavaş yavaş ortadan kaybolmuş ve 1990’larda bunun yerine daha gevşek ve küresel bir ağ ile nesilden nesile geçen bir akademisyenler zinciri gelmiştir. Diğer konuların yanısıra bu durum, kimin içeride ve kimin dışarıda olduğu tartışmalarını da daha önemsiz hale getirmiştir. Bu kitapta geniş bir perspektif benimsiyorum –İngiliz Okulu, uluslararası ve dünya toplumu kavramları hakkında konuşmak isteyen ve bu konulardaki temel literatürle bir ölçüde anlamlı bir bağ kuran herkesin oluşturduğu bir “büyük söyleşi”dir. Benimseyen herkesin üzerinde uzlaştığı belirli bir düşünce biçimini temsil eden dar anlamda bir Okul değildir.

Büyük ölçüde Bull’un (1977) *Anarşik Toplum* (“*The Anarchical Society*”) sayesinde, bu “büyük söyleşi”nin ana unsur ya da temaları zaten 1980’lerin sonlarına doğru neredeyse belirlenmiş ve 1990’lar ve sonrasında şekillenecek İngiliz Okulu literatürünün çoğu için bir şablon ortaya çıkarmıştı. Oldukça belirgin iki farklı tarihsel proje vardı. Birincisi, Martin Wight tarafından başlatılan ve Adam Watson tarafından geliştirilen temelde karşılaştırmalı bir projeydi. 4. Bölümde tartışılan bu proje, tarihe, birbirleriyle ve Avrupa örneğiyle karşılaştırılabilecek başka uluslararası

toplum örneklerini bulmak amacıyla baktı (Wight 1977; Watson 1992). Temelde gelişimsel tarih formatındaki diğer proje (5. Bölümde ele alınan), daha spesifik olarak Avrupa (“Westphalia”) uluslararası toplumunun oluşumuna bakıyordu. Buradaki ana tema, on beşinci yüzyılın sonlarından itibaren Avrupa uluslararası toplumunun kendi kültürel ocağından tüm dünyaya hâkim olacak şekilde yayılması ve bunun sonucunda doğan sorunlardı (Wight 1977; Bullve Watson 1984a; Gong 1984a). Epp (1998: 49) tarafından da dikkat çekildiği gibi bu proje, İngiliz Okulunun, sömürgelerin özgürleşmesi ve daha genel anlamda kültürün dünya siyasetindeki rolüne yönelik özel ilgisini, bu konular ve Okulun kendisi revaçta değilken bile devam ettirdi

Yayıma hikâyesi, daha kavramsal ve normatif bir dizi temayı da ortaya çıkardı. Klasik Westphalia uluslararası toplumunun beş kurumuna büyük önem verildi: savaş, diplomasi, güç dengesi, uluslararası hukuk ve büyük güç yönetimi.⁹ Bu kurumlar Avrupa’da nasıl evrilmişti ve hem Avrupa’da hem de Avrupa tarafından dünyanın geri kalanına dayatılan küresel uluslararası toplumda ne tür bir düzen doğurdu? Bu klasik beş kurum, eksiksiz bir takım olarak herkesi tatmin etmedi ve bu konum için diğer adaylar da devredeydi: egemenlik (Brewin 1982; James 1986) ve milliyetçilik (Porter 1982; Mayall 1990).

Hem uluslararası ve dünya toplumunu teorileştirme yönünde daha genel çabalar (Butterfield ve Wight 1966; Bull 1966a, 1971, 1977), hem de güncel uluslararası toplum hakkında daha uygulamaya dönük ve normatif kaygılar bu konuyla ilgiliydi. *British Committee*’nin, güncel olaylar hakkında politika tavsiyeleri verme konusundaki bilinen ilgisizliğine rağmen (Dunne 1998: 90, 96; Epp 2010) İngiliz Okulu, yayılma hikâyesinin, küresel kapsamlı mevcut uluslararası toplumu yaratırken ki oldukça eşitsiz ve haksız yönteminden kaynaklanan düzen ve adalet sorunlarıyla derinden ilgiliydi. Uluslararası toplum içerisindeki devletin, hem genel anlamda (Windsor 1978; Navari 1991) hem de özelde büyük güç sorumlulukları ve uluslararası toplumun yönetimine dair (Bull 1980, 1982) uygun rol ve sorumlulukları nelerdi?Eşitlik ve eşitsizliği harmanlayan uluslararası toplumun meşruiyeti nasıl anlaşılmalıydı (Wight 1977; Butler 1978)? Düzen ve adaletin bazen çatışan ve bazen de birbiriyle karşılıklı bağımlı olan şartları, uluslararası toplum içerisinde nasıl karşılanabilirdi?¹⁰ Bu düzen/adalet ikilemi, III. Kısımında ele alınan ve İngiliz Okulu içerisinde çoğulcu/dayanışmacı tartışması olarak da bilinen şeyin ana hatlarını çizmiştir. Daha spesifik olarak ifade edecek olursak, müdahale etmeme ilkesinin egemenliğin neredeyse doğal bir sonucu olduğundan hareketle, müdahalenin uluslararası toplumdaki rolü neydi (Vincent 1974; Little 1975; Bull 1984b)? Daha genel düzen/adalet sorununa bağlayacak olursak, bu konu, insan hakları ile bir tarafında devletler toplumu ve diğer tarafında da tüm insanlığın oluşturduğu kozmopolit topluluk bulunan bir ilişki konularındaki İngiliz Okulu literatürünün

bir başka önemli dalının ön plana çıkan bir parçası olmuştur (Bull 1984a; Vincent 1986).

Bu çeşitli tema, yaklaşım ve tartışmalar, İngiliz Okulu içerisinde doğal olarak tartışma ve karşıtlıklara neden olmuştur. Yaklaşım ve analizlerdeki bu ayrımın, bir sosyal inşa olarak uluslararası toplumun tarihi ve doğasını çözümlenme konusundaki daha kapsamlı bir çabanın birbiriyle bağlantılı boyutları olduğunun anlaşılması önemlidir. Bu yapıldıktan sonra, uluslararası ilişkileri bu şekilde anlamanın, kamu düzeni olasılıkları açısından sonuçlarını netleştirmeye çalışılabilir.

Kulüp-sonrası 1990'lar İngiliz Okulu ağı, hem kolektif kitaplar¹¹ hem de önemli bireysel ve ortak çalışmalar¹² şeklinde tüm bu temalar üzerine eserler ortaya koymaya devam etti. Buzan'ın (2001) İngiliz Okulunu yeniden toplama yönünde 1999'daki çağrısı, bu tür bir kulübün tekrar yaratılmasında başarılı olamadı, ama hem Okul içerisindeki topluluk duygusunu hem de dışarıdan tanınma derecesini güçlendirmeyi başardı.¹³ İngiliz Okulu, Uluslararası İlişkiler konferanslarında daha organize bir varlık göstermeye başladı ve 2003'ten itibaren *International Studies Association* içerisinde aktif bir İngiliz Okulu oturumu bulunmaktadır. Ana akım Uluslararası İlişkiler "paradigmalar"ından biri olarak daha tanınır hale gelmiş ve doktora çalışmalarının bir konusu olarak daha fazla dikkat çekmiştir.

Roy Jones'un (1981) İngiliz Okuluna yönelik eleştirisi, devam etmekte olan eleştirel bir tartışmayı ve bakış açısına bağlı olarak hem sağlıklı bir aynaya bakış hem de endişe ve kendi kendine takıntıyı çağrıştıran bir durum olarak yorumlanabilecek bir öz değerlendirmeyi de başlattı.¹⁴ Hangi yorum tercih edilirse edilsin, İngiliz Okuluyla ilgili bu literatür ve çeşitli editörlü kitaplar, Okulun kendine dair algısının nasıl şekillendiğini ve Okulun diğer Uluslararası İlişkiler düşünce ekolleri karşısında kendisini nasıl gördüğünü anlama konusunda yararlı bir rehber oldu. Dikkat çeken bir başka nokta da, İngiliz Okulunun en fazla tanınan temsilcisi olmaya devam eden Bull'un merkezi konumunu sürdürmesidir. 1985'teki vefatından sonra onun çalışmalarına dair yenideğerlendirmeler, İngiliz Okulu literatüründe önemli bir yer tutmuştur.¹⁵

Yirmi birinci yüzyılda İngiliz Okulu, kendisini hem bir network olarak pekiştirmiş, hem de nesilden nesile devam eden bir akademisyenler zinciri olarak teyit etmiştir. Okulla ilgili kolektif çalışma geleneği sürdürüldü¹⁶ ve etkileyici miktarda önemli bireysel ve ortak eser akışı¹⁷ devam etti. Bölgesel düzeyde uzun zamandır ihmal edilmiş olan uluslararası toplum yeniden ilgi görmeye başladı.¹⁸ Uluslararası topluma dair hem normatif hem de yapsal yaklaşımlar tutumlarını netleştirdi ve uluslararası toplumun yayılmasına dair (Keene 2002; Buzan 2010a; literatüre dair bir değerlendirme için bkz. Buzan ve Little 2010) *British Committee*'nin (Bullve Watson 1984a) anlatmış olduğu ve artık eskimiş olan hikâyenin yeniden ele alınması konusunda yoğunlaşan bir ilgi vardı. Armstrong (1977, 1993) ve Fred Halliday (2009) tarafından daha önce ortaya konan çalışmalara rağmen İngiliz Oku-

lunun, uluslararası toplum hikâyesinde devrimlerin rolüne yeterince ilgi göstermediği görüşü hala doğruluğunu korumaktadır. Kaynaklar konusunda daha fazla ayrıntıya ihtiyaç duyanlar için, İngiliz Okulu yazılarına dair makul bir tam kaynakçaya www.leeds.ac.uk/polis/englishschool adresinden ulaşılabilmektedir.

Önemli oranda Aberystwyth, LSE ve Oxford’da yoğunlaşan ve Uluslararası İlişkilerin öğretildiği çoğu yerde varlığını hissettiren İngiliz Okulu, Britanya Uluslararası İlişkilerinde başat olmaktan uzakama güçlü bir konumdadır. Başlangıçtan itibaren olduğu gibi bu gücün bir kısmı, Avustralyalılar’dan ve Birleşik Krallık’ta çalışan ve Britanyalı olmayanlardan kaynaklanmaktadır. Daha genel anlamda, Danimarka, Almanya ve İtalya’dan ve ileri uçlarda da Norveç, Türkiye ve İsrail’den önemli ilgi görmektedir. İngiliz Okulunun beyaz Commonwealth’da ve temel olarak Kanada ve Avustralya’da sağlam bir varlığı ve Hindistan’da bazı ileri karakolları bulunmaktadır. Dağınık takipçilerine rağmen, katı bir dar görüşlülüğe sahip ABD Uluslararası İlişkilerinde varlığını tesis etmek için mücadele vermiştir. Ancak ISA (“*International Studies Association*”) oturumunun tesis edilmesiyle birlikte artık kendine bir yer bulmuş görünüyor. Stephen Krasner’in (1999: 46) belirttiği gibi İngiliz Okulu, “Uluslararası İlişkilerde en iyi bilinen sosyolojik perspektiftir.” Okul, son dönemde, Uluslararası İlişkilere dair tarihsel yaklaşımlarıyla yankı bulduğu yerlerde ve aynı zamanda kendi üniversitelerinde Amerikan Uluslararası İlişkilerinin aşırı etkili olduğunu düşünen kimilerinin bir panzehir olarak işlev gördüğünü düşündüğü (Y. Zhang 2014) Kuzeydoğu Asya ve Özellikle Çin,¹⁹ Japonya (Hosoya 1998; Ikeda 2009) ve Kore’den de (Shin 2008, bkz *World Politics*’in bu sayısındaki diğer makaleler)²⁰ ilgi çekmiştir. “İngiliz” Okulunun varlığı, tartışmaya açık “Çin Okulu” gibi, Uluslararası İlişkiler teorilerine daha ulusal yaklaşımların geliştirilmesi için, doğru ya da yanlış, bir meşrulaştırıcı olarak görülmüştür (Qin 2005; Wang ve Buzan 2014).

2 KİLİT KAVRAMLAR

İngiliz Okulu düşüncesi üç kilit kavram etrafında inşa edilmiştir: *uluslararası sistem*, *uluslararası toplum* ve *dünya toplumu*(Cutler 1991; Little 1995: 15–16). İngiliz Okulu söylemi içerisinde bunlar, genellikle *Hobbes* (ya da bazen *Machiavelli*), *Grotius* ve *Kant* olarak kodlanmıştır. Bunlar, Wight’ın (1991) Uluslararası İlişkilerin temel “üç geleneği”nden kaynaklanır: *realizm*, *rasyonalizm*¹ ve *devrimcilik*. Wight’ın üç geleneği de, Hersch Lauterpacht’ın çalışmaları aracılığıyla, Uluslararası Hukukta doğal hukuk, pozitif hukuk ve her ikisinin unsurlarını birleştiren Grotius’un orta yolunu (*via media*) destekleyenler arasındaki paralel tartışmalara kadar götürülebilir (Simpson 2004; Jeffery 2006). Dolayısıyla üç gelenek fikri, Uluslararası Hukuk ve Uluslararası İlişkilerin şu anda olduklarından çok daha az ayrılmış olduğu bir dönemi yansıtır.

Genel olarak ifade edecek olursak bu terimler artık şu şekillerde anlaşılmaktadır:

- *Uluslararası sistem* (Hobbes/Machiavelli/realizm), devletler arasındaki güç siyasetiyle ilgilidir ve uluslararası anarşi yapı ve süreçlerini Uluslararası İlişkiler teorisinin merkezine koyar. Bu tutum, ana akım realizm ve neorealizmle genel anlamda paralel olup bu yüzden tam olarak oturmuş niteliktedir ve İngiliz Okulunun net olarak dışında algılanır. Devlet ontolojisine dayanır ve genel olarak pozitivist epistemoloji, materyalist ve rasyonel metodoloji ve yapısal teorilerle ele alınır.
- *Uluslararası toplum* (Grotius/rasyonalizm) ya da bazen *devletler sistemi* veya *devletlerarası toplum* veya *devletler toplumu* olarak ifade edilen kavram, devletler arasındaki karşılıklı çıkar ve kimliklerin kurumsallaşmasıyla ilgilidir ve ortak norm, kural ve kurumların yaratılması ve

devamını, Uluslararası İlişkiler teorisinin merkezine yerleştirir. Uluslararası topluma dair temel düşünce oldukça basittir: aynen insanların bireyler olarak hem şekillendirdikleri hem de onları şekillendiren bir toplum içerisinde yaşaması gibi, devletler de şekil verdikleri ve onun tarafından şekillendirildikleri bir uluslararası toplum içerisinde yaşar. Uluslararası toplumun, her biri kendi toplum sözleşmesiyle oluşturulmuş toplumların kendi aralarındaki bir toplum sözleşmesi olduğu yönündeki düşüncesiyle Wight (1991: 137) bu gerçeği iyi yakalar.² Devletler bireylerden çok farklı varlıklar olduğu için bu uluslararası toplum, bir ülkedeki topluma benzemez (Bull 1966b, 1966c; Suganami 1989) ve farklı bir biçim olarak ele alınmak zorundadır. Devletler sisteminin nasıl işlediğine dair anlamlı bir resim elde edilmek isteniyorsa, bu sosyal unsur, realizmin ham anarşi mantığıyla birlikte ele alınmalıdır. Birimlerin duyguları olduğunda, bunların etkileşimlerine dair temel belirleyici, birbirlerini algılama biçimleridir. Birimler ortak bir kimlik (din, yönetim sistemi, dil) ya da yalnızca ortak bir norm ve kurallar dizisi (birbirleri karşısındaki statülerinin nasıl belirleneceği ve diplomasinin nasıl yürütüleceği konularında) paylaşıyorsa, o zaman bu özneler-arası anlayışlar, yalnızca onların davranış ve kimliklerini değil, sosyal sistemin sınırlarını da tanımlar. Bu yaklaşım, rejim teorisine bazı paralellikler taşır ama bundan çok daha derindir ve yalnızca araçsal değil kurucu sonuçları vardır (Hurrell 1993; Dunne 1995b: 140–3). İngiliz Okulu düşüncesinde ana odak noktası uluslararası toplum olmuştur ve bu kavram oldukça iyi geliştirilmiş olup nispeten nettir. Uluslararası sistemle paralel olarak aynı zamanda devlet ontolojisine dayanır, ama genellikle inşacı epistemolojiyle ve tarihsel yöntemlerle ele alınır. Sosyal yapı şeklinde de ele alınabilir.

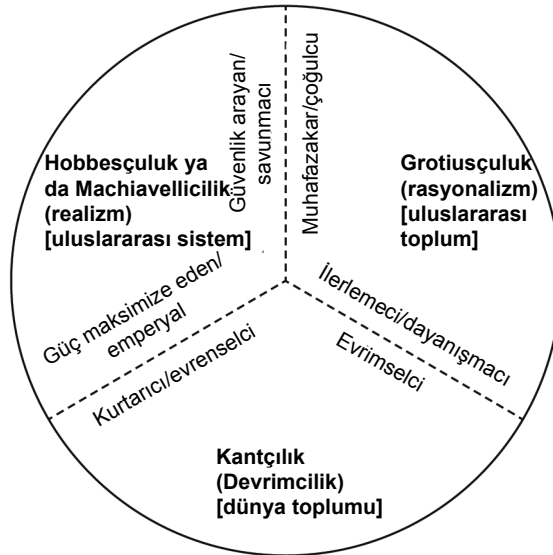
- *Dünya toplumu* (Kant/devrimcilik), bireyleri, devlet-dışı örgütleri ve nihai aşamada da küresel kitleyi, küresel toplumsal kimlik ve düzenlemelerin odak noktası olarak bir bütün şeklinde alır ve devlet sisteminin aşkınlığını Uluslararası İlişkiler teorisinin merkezine koyar. Devrimcilik, çoğunlukla evrenselci kozmopolitanizmin şekilleriyle ilgilidir. Komünizmi kapsayabilir ama Waever'in (1992: 98) belirttiği gibi artık günümüzde genellikle liberalizm anlamında algılanmaktadır ve bu yorum, Halliday'in İngiliz Okulunun devrimlere yeterince ilgi göstermediği yönündeki şikâyetine dikkat çeker. Bu yaklaşım, ulus-ötesicilikle bazı paralellikler taşır fakat normatif siyaset teorisine çok daha temelden bir bağ taşır. Devlet ontolojisine dayanmadığı çok açıktır, ama mevcut ulus-ötesi unsur çerçevesinde, tamamen birey ontolojisine de dayanmaz. Eleştirel teori, buna dair tüm değil ama bazı yaklaşımları tanımlar ve Wightçı tarzda bu, sistemin devlet-dışı yönlerini yakalamaktan daha çok, tarihsel olarak devrede olan alternatif genel uluslararası sistem imleriyle ilgilidir.³

Her zamanki kısa tarzıyla Bull (1991: xi), Wight'ingörüşlerini, Machiavellicilerin “kan, demir ve ahlak-dışılık insanları”; Grotiusçuların uluslararası kurgunun perspektifini temsil eden “hukuk, düzen ve sözünde durma insanları” ve Kantçıların da “yıkıcı, özgürleştirici ve misyonerlik insanları” olduğu şeklinde özetler.

Jackson (200: 169-78), bunların, dış politika yürütürken devlet adamlarının dengelemek zorunda kaldıkları farklı değerleri tanımladığı şeklindeki yorumuyla bu üç geleneğe ilginç bir boyut daha ekler. Realizmin, ulusal sorumluluklara, rasyonalizmin uluslararası sorumluluklara ve devrimciliğin de (artık başat liberal yorumu benimsemeye başlayan ve Jackson'un kozmopolitanizm olarak adlandırmayı tercih ettiği) insanî sorumluluklara öncelik verdiğini düşünür. Bunlara dördüncü ve nispeten yeni bir değeri –gezegenin korunması- ekleyerek aslında fiziksel çevreye karşı sorumluluğa öncelik verir.

Klasik İngiliz Okulu çerçevesi, Şekil 2.1'de özetlenmiştir.

Şekil 2.1'e de yansıdığı gibi buradaki düşünce, bu üç kilit kavramın Uluslararası İlişkiler evrenine dair tam ve birbiriyle bağlantılı bir resim sunduğudur. Kavramsal ve metodolojik açıdan farklı olmasına rağmen her bir unsur, sınır bölgelerinde birbirlerine karışır. İngiliz Okulu perspektifinde her üç unsur da sürekli bir birliklilik ve karşılıklı etkileşim içerisinde

Şekil 2.1 İngiliz Okulu teorisinin geleneksel “üç yaklaşım” modeli

olup, her zaman ve her yerde geçerli olan ana soru, bunların birbirleri karşısında ne kadar güçlü olduğudur (Bull 1991: xvii–xviii; Dunne 1995b: 134–7). Bu akışkan çerçeve çok çeşitli senaryolara kapı aralar: devletlerin acımasız bir güç rekabeti yürüttüğü katı realist olanlardan (sistem-hâkim); devletlerin farklı derecelerde bir arada var olma,* işbirliği ve hatta yakınlaşma çabasında olduğu daha düzenlenmiş olanlara (toplum-hâkim); ve devletlerin artık başat birimler olmadığı (dünya-toplumu-hâkim) senaryolara kadar. Wight’a göre, “uluslararası teori alanındaki en büyük politik yazarların hemen hepsi bu geleneklerden ikisini birbirinden ayırma konusunda kararsız kalmıştır” (Roberts 1991: xxv). İngiliz Okulu düşüncesinde sistem ve toplum arasındaki ayırım merkezi bir rol oynamış ve dünya toplumu biraz kenarda kalmıştır. Hem sistem/toplum ayırımı hem de dünya toplumunun marjinalleştirilmesi tartışmalıdır ve bu konu aşağıda daha ayrıntılı ele alınacaktır. Ancak bazı sert eleştirilere rağmen (Keene 2002: 29-39) bu çerçeve, çoğu İngiliz Okulu yazınının odak noktasında ve etkili olmaya devam etmektedir. Uluslararası toplumun, İngiliz Okulunun en özgün kavramı olması nedeniyle Okul literatürünün büyük bir kısmı bu kavrama, üçlünün diğer iki kısmına göre daha fazla öncelik verir.⁴

Bu genel çerçeve içerisinde diğer üç kavram çifti, İngiliz Okulunun çekirdek söz dağarcığını tanımlar:

- *Birinci- ve ikinci-tertip toplumlar.* *Birinci-tertip toplumlar*, üyeleri bireyler olan toplumlardır. Bu toplumlar, Sosyolojinin temel konusu olmuştur ve dünya toplumu kategorisine giren çoğu şey birinci-tertip toplumlarla ilgilidir. *İkinci-tertip toplumlar*, üyeleri bireyler olmayan ama onları oluşturan parçalardan daha fazlasını ifade eden kimliklere ve aktör niteliklerine sahip devletler gibi, insanlar tarafından oluşturulan uzun ömürlü kolektivitelerdir. Yukarıda ifade edildiği gibi İngiliz Okulu, uluslararası toplumla ülke-içi toplum arasındaki benzetmeleri reddeder ve onu ayrı bir biçim olarak görür. Birinci- ve ikinci-tertip toplum terimleri (henüz) yaygın olarak kullanılmamaktadır fakat uluslararası toplum fikrinin kendisi, ikinci-tertip toplum diye bir şeyin mümkün olduğunun kabulünü gerektirmektedir. İngiliz Okulu perspektifine göre Uluslararası İlişkiler, temelde ikinci-tertip toplumların, yani Sosyoloji tarafından büyük oranda ihmal edilmiş bir konunun araştırılmasıyla ilgilidir (Buzan ve Albert 2010).
- *Çoğulculuk ve dayanışmacılık.* Uluslararası toplum düşüncesinde ve özellikle düzen ve adalet, insan hakları ve müdahale etmeme konusundaki tartışmalarla ilgili olarak, *çoğulcu* ve *dayanışmacı* olarak adlandırılan iki tutum ortaya çıktı. Bu terimler, Bull (1966b) tarafından bulundu ve İngiliz Okulu içerisindeki normatif tartışmaları yapılandıran merkezi kavramlar olarak kaldı (Wheeler 1992; Dunne ve Wheeler 1996; Bain 2010). Bunlar oldukça karmaşık kavramlar olup, III. Kısımda daha ayrıntılı olarak bunlara dönecektir.

* Orijinal eserde “coexistence” olarak ifade edilen kavram, kitabın bundan sonraki kısımlarında, Türkçe cümlelere uygunluğuna göre “bir arada var olma” ve “birlikte yaşam” şekillerinde çevrilmiştir. Her iki ifade de aynı kavramı ifade etmektedir (Haluk Özdemir).

- *Çoğulculuk*, egemenlik ve müdahale etmeme ilkelerinin kültürel ve siyasal çeşitliliği kontrol altına alıp sürdürmeye yaradığı devlet-merkezli bir ilişki moduna yönelik toplulukçu bir eğilimi temsil eder. Genel anlamda statüko eğilimlidir ve temelde devletler-arası düzenin sürdürülmesiyle ilgilenir. Bull'un izinden giden çoğulcular, derin adaletsizlikler içeren bir sistemin kural olarak istikrarlı olamayacağını ama düzenin de temel olarak adaletin ön-koşulu olduğunu ileri sürecektir.
- *Dayanışmacılık*, devletler sistemini, ya başka bir ilişki tarzıyla aşma ya da onu, bir arada var olma mantığından, paylaşılan projeler temelinde işbirliği mantığına ilerletme eğilimini temsil eder. İlkesel olarak dayanışmacılık, geniş kapsamlı bir dizi olanağı temsil edebilirdi (Buzan 2004: 121, 190-200) ama uygulamada, İngiliz Okulu kapsamında temel olarak liberal kozmopolit perspektiflere ve adalet konusundaki kaygılara bağlanmıştır. Tipik olarak dayanışmacılar, adalet olmadan düzenin arzulanmayacağına ve nihai aşamada da sürdürülemeyeceğine vurgu yapar.

Çoğulculuk ve dayanışmacılık, uluslararası toplumun, onu devletler sistemi olarak tanımlayan egemenlik ve müdahale etmeme konusundaki temel kurallardan sapmaksızın oluşturabileceği norm, kural ve kurumların tür ve kapsamıyla ilgili sorulara dayanır. İngiliz Okulu bağlamında çoğulculuk ve dayanışmacılığın, birbirine karşıt ve karşılıklı dışlayıcı olarak görülmemesi önemlidir. Bunların savunucuları bazen birbirlerini karşıt olarak görebilir ve tartışmanın dili bazen karşıtlık biçimine dönüşebilir. Ancak tarafsız bir perspektiften bakıldığında bunların temel işlevleri, uluslararası toplumda düzen ve adalet arasındaki en iyi dengenin nasıl bulunabileceğiyle ilgili İngiliz Okulunun “büyük söyleşi”sindeki merkezi ve daimi gerilimi tanımlamaktır. Şekil 2.1’de gösterildiği gibi, çoğulculuk ve dayanışmacılık, rasyonalizm/uluslararası toplumun, sırasıyla realizm ve devrimcilikle olan sınır bölgelerini tanımlar ve böylece İngiliz Okulunun üçlü kavramlarını birbirine bağlamada araçsal bir rol oynar.

- *Birincil ve ikincil kurumlar*. Temsil ettiği anlayış, genel uluslararası toplum fikrinde derin bir biçimde ima edilmiş olsa bile, bu kullanım da (henüz) yeterince oturmamıştır. Bu kullanım, oldukça spesifik terimlerle “belirli bir amaç için oluşturulmuş bir örgüt ya da kurum” olarak ya da daha genel olarak “bir toplum ya da camiada tesis edilmiş gelenek, hukuk veya ilişki biçimi” şeklinde anlaşılabilen “kurum”un genel kullanımıyla ilişkilidir (ayrıntılı tartışma için bkz. Holsti 2004; Buzan 2004: 161–204; Schouenborg 2011).
- *Birincil kurumlar*, İngiliz Okulu tarafından dile getirilenlerdir ve “kurum”un yukarıdaki ikinci anlamını yansıtır. Bunlar, tasarlanmış olmaktan ziyade evrilmiş olma anlamında derin ve nispeten

uzun ömürlü sosyal uygulamalardır.⁵ Bu uygulamalar, uluslararası toplumun üyeleri arasında yalnızca paylaşılmamalı, aynı zamanda onlar arasında meşru davranış olarak da görülmelidir. Bu yüzden birincil kurumlar, uluslararası toplumun üyeleri arasındaki ortak kimlikle ilgilidir. Bunlar, yalnızca devletlerin temel niteliğini değil, birbirleri karşısında hem meşru davranış örüntülerini hem de uluslararası topluma üyelik ölçütlerini tanımlama anlamında, hem devletler hem de uluslararası toplum açısından kurucu bir işlev görür. Klasik “Westphalia” seti, egemenlik, ülkesellik, güç dengesi, savaş, diplomasi, uluslararası hukuk ve büyük güç idaresinden oluşur ve bunlara milliyetçilik, insani eşitlik ve son dönemde tartışmalı olsa da piyasa eklenebilir. Fakat birincil kurumlar, tarih boyunca devletler her nerede bir uluslararası toplum oluşturduysa orada bulunabilir.

- *İkincil kurumlar*, rejim teorisinde ve liberal kurumsalcılar tarafından bahsedilenler ve terimin örgütsel kullanımıyla bağlantılı olanlardır. Uluslararası toplumun belirli bir türünün ürünleri (çok açık bir biçimde liberal, ama muhtemelen başka türler de olabilir) olup, esas itibariyle belirli işlevsel amaçlara hizmet etmesi için devletler tarafından bilinçli olarak tasarlanmış hükümetler-arası düzenlemelerdir. Bunlar arasında Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü ve nükleer silahların yayılmasını önleme rejimi sayılabilir. İkincil kurumlar, ilk olarak on dokuzuncu yüzyılın son döneminde endüstriyel modernitenin bir parçası olarak ortaya çıkmış nispeten yeni bir icattır.

İngiliz Okuluna özgü vurgulanmayı hak eden iki kavram daha vardır. Birincisi, kitapta sık sık tekrarlanan “*medeniyet standardı*”dır. Bu kavram, derinden içe işlediği on dokuzuncu yüzyılda Uluslararası Hukuk ve diplomatik ve uluslararası yasal uygulamalardan alınmıştır (Kingsbury 1999: 72–7; Fidler 2000; Bowden 2009: locs. 1633–1787) ama Uluslararası İlişkilerdeki modern kullanımı İngiliz Okuluna özgüdür. Kökenleri, on dokuzuncu yüzyılda devletler ve halklar arasında “medeni,” “barbar” ve “vahşi” hiyerarşik terimleri çerçevesinde bir ayırım yapma uygulamasına ve bu sınıflandırmaların, Avrupalı ve daha sonradan Batılı uluslararası topluma giriş için bir geçiş kapısı olarak kullanımına gider. 1945’ten beri, bu tür kaba sınıflandırmalar, nazik uluslararası söylemde hemen hemen ortadan kaybolmuştur. Ancak Fidler (2000: 388-9) tarafından ileri sürüldüğü gibi, “uluslararası hukukun itici gücü olarak “medeniyet standardı”nın reddi, gerçek olmaktan ziyade görünüştedir.” Çeşitli kulüplere katılımın koşulları, küresel ekonominin yürütülüşü (Bowden ve Seabrooke 2006) ve insan hakları etrafındaki söylemlerin büyük bir kısmı çerçevesinde esas içerik varlığını korumaktadır. Bowden (2009: loc. 2589), başarısız devletler ve

terörizm etrafındaki söylemlerin “medeniyet standardı” kavramını yeniden canlandırdığını göstermiş ve “mevcut medeniyet ölçütünün, aynı klasik standart gibi, Batılı olmayan devletlerin, ister ticaret isterse savaş yoluyla olsun, Batıyla onun koşulları çerçevesinde ilişkiye girebilmelerini sağlayacak şekilde kendi kendilerini yönetme ve idame ettirmeleri etrafında döndüğünü” vurgulamıştır. İngiliz Okulu açısından bu kavram, egemen eşitliğin basit ya da tekdüze bir uygulama olduğu yönündeki aşırı kolay varsayımına karşı kullanışlı bir avantaj sunar. “Medeniyet standardı” kavramını, onun, bir ilişki biçimi içerisinde her zaman bir tarafın ve genellikle de hâkim tarafın inşası olduğunu ve gerçek durum hakkında bir ifade olmadığını vurgulamak için tırnak içine koyuyorum. Fidler’in (2000: 289) bu fikre dair özetlediği gibi “uluslararası ilişkilere tam olarak girmek için, davranışlarınızın, hâkim güçler tarafından tesis edilmiş beklenti, politika ve kurallara tam olarak uyması zorunludur.”

İkinci kavram, Watson (1992: 14) tarafından icat edilen *raison de système* olup, “sistemi işletmenin kazançlı olduğu yönündeki inanç” şeklinde tanımlanır. Bu kavram, İngiliz Okulunun çoğulculuk ve dayanışmacılık arasındaki çekirdek tartışmasının bir tür özeti olarak görülebilir. Bu kavram, üstü kapalı olarak Batı Uluslararası İlişkiler teorisinin büyük bir kısmının ve açık bir biçimde de realizmin merkezinde yer alan *raison d'état* fikrine zıt bir konumda durur.⁶ *Raison de système*, İngiliz Okulu literatüründe yaygın olarak kullanılmazama daha yaygın kullanım konusunda geçerli bir talebi vardır. Kavram, altta yatan uluslararası toplum mantığını ve dolayısıyla İngiliz Okulu düşüncesini diğer Uluslararası İlişkiler teorisi akımlarından ayıran şeyi güzel bir şekilde özetler.

Bu kavramlar ve sözcük dağarcığı İngiliz Okulu düşüncesinde yaygın olarak paylaşılacakla birlikte, Okulun uluslararası topluma yaklaşımını, potansiyel olarak birbiriyle örtüşse de üç farklı şekilde anlamak mümkündür:

1. Devletler oyununu oynayanların düşüncelerinde ve dillerinde mevcut fikirler dizisi olarak;
2. Siyaset teorisyenlerinin akıllarında mevcut fikirler dizisi olarak;
3. Akademik analistlerin ortaya koyduğu çerçevede uluslararası sistemin maddi ve sosyal yapılarını tanımlayan kavramlar dizisi olarak.

Birinci görüşün klasik savunucusu Manning’dir (1962). Manning’e göre uluslararası toplum fikri, tam olarak da budur, yani bir fikir. Onun açısından önemli olan şey, bunun, sıradan bir fikir ya da herhangi birinin fikri olmamasıdır. Bu, devletlerin, karşılıklı etkileşimleri hakkındaki resmi düşünce biçimleriyle kaynaşmış bir fikirdir. Devletler adına hareket eden ve konuşanlar arasındaki bir tutuculuk unsuru olarak özneler-arası bir biçimde içe sinmiş bir varsayımın parçasını oluşturmuştur. Manning’e göre dünya siyasetinin anlaşılması, analistlerin, devlet adamlarının eylemlerinin

altında yatan düşünceleri mutlaka anlaması demektir. Dolayısıyla uluslararası toplum düşüncesi, analistin bir fikri değil, uygulamaya dışsal olarak icat edilmiş bir şeydir. Aksine analist, kolektif etkileşimde zaten var olan ve uygulamada tekrardan üretilen bir uluslararası toplum fikrini yeniden inşa eder.⁷ Bu perspektiften yapılan çalışmaların ana konusu diplomatlar ve diplomatik uygulamalardır (ayrıca bkz. Osiander 1994: 1–11; Jackson 2000; Wilson 2012).

İkinci bakış açısı, en açık olarak Wight'ın (1991) üç gelenek fikrinde görülür, ama Bull (1966b, 1977), Vincent (1986) ve İngiliz Okulu tartışmalarına siyasal teori perspektifinden katılan çoğu başka yazarın çalışmalarında da belirgin olarak mevcuttur.⁸ Wight'ın uluslararası düşünceye dair üç kategorisi, uluslararası hukukçular, siyaset felsefecileri, diplomatlar ve devlet adamlarının yazılarından çıkarsanmıştır. Bu versiyonda İngiliz Okulu teorisi, insanların dünya siyaseti hakkında düşünür ve/veya ona katılırken kafalarını dolduran fikirler dizisidir. Bu üç geleneğin, dış politika ve uluslararası ilişkilerle ilgili tartışmalarda hep bir biçimde devrede olan temel tutumları ortaya koyarak İngiliz Okulunun “büyük söyleşi”sini şekillendirdiği düşünülebilir. Siyasal teori ve uluslararası hukuki düşüncenin yaklaşım ve kaygıları, bu perspektifte belirgindir. Bunlar, yalnızca İngiliz Okulu düşüncesindeki etkili bir normatif teori koluna değil, aynı zamanda hem evrensel ilkeler hem de bireyle devlet arasındaki analiz düzeyi ayrımı çerçevesinde düşünme eğilimine dikkat çeker. Burada “evrensel ilkeler” kavramıyla kastettiğim şey, geçerliliği, belirli bir grup üyelerinin tamamına uygulanması gereken ilkelerdir.

Bu siyasal teori anlayışında, İngiliz Okulu teorisini, fikirler tarihinin bir parçası ve dolayısıyla gerçek dünyanın durumu hakkındaki bir tartışmadan ziyade temelde felsefi bir tartışma olarak ele alma eğilimi vardır. Bu tartışma içerisindeki normatif tutumların kapsamı oldukça geniştir. Bir uçta, çoğulcu uluslararası toplum hakkındaki İngiliz Okulu yazılarının büyük bir kısmı, emperyalizm tarihini meşrulaştıran ilerlemeci bir perspektiften okunabilir. Diğer uçta, uygulayıcıların dünya siyasetine dair kavramsal haritalarını daha aydınlanmış biçimlere yönelik bir şekilde değiştirerek dünya siyasetinin durumunu iyileştirmeyi amaçlayan güçlü ve sürekli ilerlemeci bir kaygı vardır. İngiliz Okuluna yönelik bu normatif yaklaşım başat yaklaşımdır ve siyasal teorinin şu temel sorunlarından güçlü bir şekilde etkilenir: “Vatandaşla devlet arasındaki ilişki biçimi nasıldır?” “İyi bir yaşama nasıl ulaşılır?” “Uluslararası toplumda ilerleme nasıl mümkündür?”

Üçüncü bakış açısı, uluslararası sistem, uluslararası toplum ve dünya toplumunu, uluslararası sistemin materyal ve sosyal yapılarını anlamak için tasarlanmış analitik bir kavramlar dizisi olarak görür (Buzan ve Little 2000; Buzan 2004). Bu bakış açısı, Bull (1977) ve ondan daha güçlü olarak James'in (1978, 1986, 1993) çalışmalarında belirgindir. Bu konudaki ilhamın bir kısmı, Manning'in (1962) devletlerin duruşunu kolektif

aktörler olarak onaylayarak oynadıkları oyunu anlama fikrinden alınmış olabilir. Bu düşünce şekli, yalnızca maddi yapılarla ilgilenen Waltz (1979) ve sosyal yapı yaklaşımını ortaya koyan Wendt (1999) gibi İngiliz Okuluna ait olmayan Uluslararası İlişkiler teorisyenlerinin benimsediği yapısal yaklaşımlarla benzeşir. Bu yaklaşım, tercih edilen değerlerin geliştirilmesi anlamında mutlaka normatif bir içeriğe sahip değildir (bu tamamen dışlanmamış olsa da). Burada norm ve fikirler, farklı sosyal yapı biçimleri olarak rollerini oynar: normatif teori değil ama normlar hakkında teori. Dünyada olup bitenler hakkında tanım ve teoriler üretecek analitik inşa dizileri bulmayı amaçlar ve bu anlamda materyalist olmasa bile pozitivist bir yaklaşımdır. Bunun potansiyel avantajlarına dair örnek, İngiliz Okulu teorisinin, insanları, neorealizmin tamamen mekanik bir güç dengesi anlayışından çok daha farklı bir anlayışa nasıl yönlendirdiğine dair Little'ın (2000: 404–8; 2007) yaptığı tartışmadır.

İşte bu, İngiliz Okulu teorisini hem diğer Uluslararası İlişkiler yaklaşımlarından ayıran hem de konuyu ele alışındaki toplumcu yaklaşımı şekillendiren kilit sözcük dağarcığı ve farklılıklar dizisidir. Aksi belirtilmediği sürece burada verilen tanımlar, izleyen tüm konular açısından geçerlidir.

Barry Buzan, yüzyılın başından bu yana, İngiliz Okulu'nun yeniden canlandırılmasına vesile olmuştur. İlgili kitap; yazarının çağdaş uluslararası ilişkilerin bu önemli teorik alanındaki araştırma öncülüğünün doruk noktasına ulaşması bakımından, değerli bir yapıtışı konumundadır. Okuyucular, İngiliz Okulu'nun tarihsel ve yapısal taraflarına ve normatif boyutlarına ilişkin keskin yorumlarla desteklenen, yazarın analitik yaklaşımlarının (yazarın bu sayede ün kazandığı) sıklığını görmekten memnun olacaklardır.

Tim Dunne, Queensland Üniversitesi

Bu kitap, Buzan'ın İngiliz Okulu'nun yeniden diriltilmesine ilişkin çağrısının adeta doruğa ulaştığı noktadır. Buzan'ın uluslararası ve dünya toplumuna ilişkin harika bir diyalog olarak tanımladığı akla yatkın/makul her açı, bu etkileyici çalışmanın temelini oluşturur. Öğrenciler ve aynı şekilde akademisyenler de bu kitabı muhakkak kütüphanelerinde bulundurmak isteyeceklerdir.

Brian C. Schmidt, Carleton Üniversitesi

Bu önemli kitap, uluslararası ilişkilerin İngiliz Okulu'na ilişkin ilk kapsamlı tanıtım çalışmasıdır. Önemli İngiliz Okulu akademisyenleri tarafından yazılan kitap, okuyucuları; okulun normatif fikirleri, entelektüel ve tarihsel kökenleri, güncel çatışmaları ve kalkınmaya/gelişmeye yönelik gelecekteki adımları hakkında usta bir şekilde yönlendirip fikir vermektedir. Birinci bölüm, İngiliz Okulu'nun ana konseptlerini ve metodolojik araçları ele alarak kuruluş ve gelişmesini incelerken, bunu uluslararası ilişkiler teorisinin geniş kanununa yer vererek yapıyor. İkinci bölüm, İngiliz Okulu'nun tarihsel projeleri ile uluslararası ilişkilere olan toplumsal yaklaşımı arasındaki önemli bağlantıyı açıklayarak, okulun tarihsel, dini ve sosyal yapısını ayrıntılı şekilde inceliyor. Üçüncü bölüm ise okulun, hukuk ve adaletle ilişkin süregelen problemlerine olan tepkisini ele alıyor ve geçtiğimiz beş yüzyıl içinde gelişen uluslararası ilişkiler kapsamında çoğulcu ve dayanışmacı yapılar arasındaki değişen dengeyi çiziyor. Kitap, İngiliz Okulu'nun hala devam eden çatışma ve tartışmalarına ilişkin bir görüşle sonlanıyor ve ileriki araştırmalar için fırsatları sıralıyor.

Yeni öğrenciler için ulaşılabilir ve dengeli bir bakış açısı sunan bu kitap, İngiliz Okulu'na zaten aşına olan öğrencilerin ise bu okulların önemi ve potansiyeline ilişkin sahip oldukları fikirlerini tazelemelerine vesile oluyor. Barry Buzan, London Schools of Economics Siyasal Bilimler Fakültesi Emekli Uluslararası İlişkiler Profesörü

ISBN 978-605-64199-9-7

9 786056 419997